

съдни от писмото на Екзархията от 11 август 1875 г. до българската община в Одрин: „Приехме Вашето писмо от 4 т. м., с което с душевно благодарение ся научихме, че негово благородие г-н Георгий Пинтиоглу устъпил къщата си в Каика за отваряне на българско училище, и че сте се занимавали с уреждането на това училище, което да е готово, като пристигне учител.

Ний от все сърце молистуваме добра сполука на похвалните ваши трудове и... праведно въздаяние на г-н Георгий Пинтиоглу за доброто и родолюбивото му дело.

По причини на някои недоразумения с г-на Шиншеджиева ще стане нужно да се потърси друг учител за училището, във всякой случай обаче през тоя месец учител ще ви се прати, та имайте грижа да пригответе потребното за отварянето на училището в Каика.“²⁸

С това завършва един важен период от съвместната дейност на П. Р. Славейков и Д. Благоев, след като стават свидетели на зверствата на поробителя по време на Априлското въстание. Те ще се срещнат отново в Стара Загора, а година по-късно, по време на Освободителната руско-турска война, и двамата ще се включат в редовете на руската армия: П. Р. Славейков — като подпомага руското разузнаване, а Д. Благоев — като доброволец в Осма опълченска дружина във Велико Търново, откъдето заминава за Русия, за да продължи образованието си.

ЗАГАДКИТЕ ОКОЛО ЕДНА ПРЕЖДЕВРЕМЕННА СМЪРТ

СТЕФАН ЧИРПАНЛИЕВ

Внезапната смърт на Захари Стоянов на 2/14. IX. 1889 г. в Париж развълнувала цяла България.

В „Свобода“ излиза на 6. IX. 1889 г. със специален траурен брой (№ 298). Тук са поместени официалните съобщения за смъртта му, съболезнователни телеграми на официални лица до съпругата му Ан. Стоянова и др.

На първа страница е публикувана уводна статия, вероятно от колегите му съредактори, в която се проследява жизненият и творчески път на З. Стоянов: „от скромен поборник до председател на Народното събрание, от почти неграмотен овчар до пръв български писател и публицист“. На втора страница под заглавие „6 септември“ се помества статия по случай 4-годишнината на Съединението, където високо е оценен и неговият принос.

Текстът на официалното съобщение за смъртта му, поместен на първа колона на с. 2 в бр. 298 на в. „Свобода“, гласи следното:

„На 2 того, часът по 11 се получи от Париж от г-н доктор Жечев следната депеша:

„София, Министру Стамболову.

Захарий Стоянов е опасно болен.“

От същия на 3 того се получи известие, че З. Стоянов умрял час по 9,30 след пладне. Щом се получи това печално известие, незабавно се телеграфира г-ну доктору Жечеву да съобщи отколко е боледувал покойния и каква е била болестта му. На това запитване г-н Жечев отговори следующото: „Болестта се почна на 1-й септември след пладне и трая 30 часа. Болният се гледаше от докторите Пино и Гошер, които констатираха, че той страдае от болестта *occlusion intestinale* (задъвяване на червата), която при всичките взети енергически мерки, докара преждевременната смърт на покойния.“

Като се получи тая депеша, правителството даде заповед да се отопсира тялото, и като се констатира болестта, да се балсамира и изпрати в България с особен вагон.

²⁸ ЦИАИ — ф. 1, а. е. 10, с. 391.

На 5 того г-и Жечев съобщи следното:

„Днес се направи отпосията и се балсамира тялото. Отпосията откри продупчаване на стомаха, следствие на един остър перитонит, която повреда е била смертелна.“

Правителството заповяда на г-и д-р Жечев заедно с тялото да се отпрати за София, закъдето била пожелала и г-жа Стоянова да се прости, отгдето да се пренесе за Русе.

Ето тая е била причината на смъртта на великия български патриот и писател, който биде преждевременно грабнат изпомежду ни, като остави да го жалее цял български народ и неговата неутешима съпруга.“

Поместени са още личната съболснователна телеграма на Стамболов, както и телеграмата от името на Министерския съвет.

До бр. 307 от 7. X. 1889 г. в „Свобода“ публикува статии за живота и делото на З. Стоянов, подробни информации за церемониите по погребението му, стихотворения по случай смъртта му и др. п.

Това е официалната версия за смъртта на „поборника, писателя и вестникаря Захарий Стоянов“, която в общи линии се поддържа и досега в редица изследвания, спомени и други материали.

Ето някои от тях.

Неговият съпоборник Иван Андонов в книгата си „Съединението“¹ пише следното за преждевременната му смърт:

„Съдбата обаче другояче решила. Тя ни изненада и раздели тъй неочаквано на 2 септември 1889 г. Във френската столица този пламенен патриот и борец склопи очи завинаги в монте ръпе.

В края на м. август 1889 г. ние решихме, придружени и от г. Петко Николов, тогавашен директор на българските железници, да посетим парижкото изложение. На 1 септември сутринта пристигнахме в Париж, установихме се в хотел „Сюзет“. Тук, дето бе и съпругата му, след 30-часово боледуване, Захарий почина, оплакан от всички.“

В писмо от 15. X. 1937 г. до литературния критик Иван Радославов, Иван Андонов определя и диагнозата на „смертелната“ болест, сполетяла неговия съдейник от Съединението²:

„На 1 септември 1889 г. бяхме отишли двамата заедно в Париж за изложението, където той почина от болестта рак в стомаха и дванадесетопръстника.“

Друга диагноза дава Н. Т. Обретенев в писмото си до Иван Радославов от 7. VIII. 1937 г.³:

„Неприятелите на Стамболов бяха пуснали версията, че Захарий Стоянов бил отровен от Стамболов, но това не е вярно, защото Захарий Стоянов страдаше отпреди няколко години от болки в корема, която болест според тогавашните разбириания докторите наричаха „катар на червата“, и често имаше кризи. В Париж е бил викан най-знаменитият професор Шарко, който, като го прегледал, констатирал неизбежната смърт, защото било късно за лекуване (нито д-р П. Жечев, нито Иван Андонов, присъствували при боледуването му, споменават за тази визита! — б. м., Ст. Ч.). При пътуването за Париж компанията, с която пътувал „по български“, си зела за провизия за из пътя кошница със суджучи и пастърма, не липсвала и дамаджана с вино. В тази компания е бил и д-р Жечев (това твърди и д-р Теодоси Витанов — б. м., Ст. Ч.), но никой не е обърнал внимание, защото и сам Захарий Стоянов не даваше внимание за здравето си и не се пазеше. Изглежда, че според тогавашните разбириания на медицината, както твърдят докторите, З. Стоянов е умрял от гноен апендицит в разцвета на възрастта си. ...“

За съжаление тези наивни разсъждения на вече престарелия най-близък приятел на З. Стоянов се потвърждават в редица животоописания на З. Стоянов.

Подобни твърдения прави и друг съвременник на тези събития — Добри Ганчев⁴:

„За смъртта на Захария бяха пуснати измислиците, че бил отровен от руски емисари в Париж. Туй намери място в австрийската преса. Той умря, както излезе наяве от аутопсията на трупа му — от перитонит. Задръстили му се били червата. От София до Париж пътувал една неделя и през венчкото туй време ял пастърма и сух хляб. И преди това той страдал от хроническа ленност на червата.“

¹ Ив. Андонов. Съединението. Пловдив, 1929, с. 151.

² ЦДИА, ф. 741, а. е. 25. Вж. и сп. „Литературна мисъл“, г. XVII, 1973, кн. 6, с. 90.

³ Пак там, с. 95.

⁴ Д. Ганчев. Спомени за княжеското време. С., 1973, с. 64.

„Захари замина за парижкото изложение към 25 август — пише биографът на Стамболов Д. Маринов в книгата си „Стефан Стамболов и новейшата ни история“, — но едвам-що бе стигнал в Париж, когато на 2 септември долетя скръбната вест, че е внезапно починал от болка в червата“.

Луи Леже констатира с отсечка на загадъчност и съмнение⁵:

„Внезапната му смърт се стори на първо време странна: аутопсията показа, че се дължи на остър перитонит. . . Тази болест се обяснява с много страдания, които Захария е преживял през краткия си, но бурен живот.“

Христо Христов завършва монографията си с категорично твърдение — починал от естествена смърт поради болест⁶:

„В края на м. август 1889 г. З. Стоянов заминал за Франция. Там той възнамерявал да посети всемирното изложение, но при пътуването заболял и наскоро след пристигането си в Париж на 2/14. IX. 1889 г. починал внезапно от остър перитонит.“

Смъртта на З. Стоянов била посрещната в България с тежки упреци против Стамболов, който бил обвинен, че организирил отравянето на З. Стоянов. Това обаче не е вярно. З. Стоянов почина от естествена смърт. Това било установено и при аутопсията на трупа, който по нареждане на правителството бил пренесен и погребан в България.“

Подобно твърдение се прави и в редица издания: Л. К а с ъ р о в. Енциклопедически речник. I част. Пловдив. 1899, с. 606 — „починал от скоропостижна смърт“, „История на българската литература“, т. III, С., 1970, с. 234 — „от разкъсване на червата“; Г. К о н с т а н т и н о в, Ц. В. М и н к о в, С. т. В е л и к о в. Български писатели. Биографии, Библиография. С., 1961, с. 166 — „от болки в коремната област“; Г. К о н с т а н т и н о в. Творци на българската литература. С., 1941, с. 105 — „от разкъсване на червата“ и др.

На мое запитване акад. М. Арнаудов в писмо от 22. III. 1969 г. до мен пише следното:

„За смъртта на З. Стоянов се знае, че е станала от задръстване на червата. Слухът за някакво зло намерение от страна на Ст. Стамболов ми се вижда неоправдан.“

В сп. „Хирургия“ — кн. 2, от 1956 г. е публикувана статията на П. Алтъков „Относно смъртта на З. Стоянов“, в която се прави задълбочена професионална оценка на причините за смъртта на З. Стоянов. В нея се твърди, че при състоянието на тогавашната френска медицина би могло да се спаси животът на З. Стоянов чрез операция от опитни лекари. Повиканите от д-р Жечев лекари Пино и Гошер са имали общомедицински познания и уклон към консервативното лечение. Те не са взели нужните радикални и „енергически мерки“, както твърди в депешите си д-р П. Жечев, за спасяването на един виден политически мъж, какъвто е бил председателят на Народното събрание З. Стоянов. „Диагнозата им, твърди авторът, е била погрешна. Изглежда, че лекарите са се колебали и с тая своя диагноза и са я приели по необходимост, когато болният е вече починал. Болният умира с несигурна диагноза за чревна необходимост — подчертава авторът, — а при аутопсията се оказва стомашна перфорация с последвал дифузен перитонит. Явно е, че при несигурната диагноза не е било предприето и никакво надеждно лечение — операция.“

Авторът заключава, че от сведенията, които има за тогавашното здравословно състояние на З. Стоянов, най-вероятно е той да е починал от усложнение на неговото дългогодишно заболяване — стомашна язва. Перфоризацията ѝ е настъпила вследствие на промяната на обстановката при пътуването до Париж: преумора, грешка в диетата и психическо въннение.

Официалната версия на Стамболовото правителство, изтъкната в неговите официози, внушава категорично естествената смърт на З. Стоянов от заболяване.

Макар че и до днес тази версия има своите убедени привърженици, тя не бива да се приема безкритично. Историческата правда ни задължава да имаме предвид и противоположната версия — за неговата насилствена смърт, лекомислено игнорирана като тенденциозна, грубо пристрастна и др. п. Съществуват сериозни източници, които разглеждат „внезапната, скоропостижната, из ненадващата“ смърт на З. Стоянов като насилствена, породена от жестоката политическа действителност в младата българска държава в края на 80-те години.

⁵ Louis Leger, „Russes et Slaves. Etudes politiques et littéraires“, Deuxième série, Paris, Hachette, 1896.

⁶ Х р. Х р и с т о в. Захари Стоянов — обществена и политическа дейност. С., 1948, с. 152.

Във възпоменателния брой „Захария Стоянов“, издаден по случай 50-годишнината от смъртта му в София през ноември 1939 г. от брат му Вичо Стоянов, е поместено антрефиле на издателя под наслов „Внезапната смърт на З. Стоянов“.

„И досега още се мъква, че той бил отровен, но как, от кого и защо — върху това не съществуват никакви сериозни факти, макар и да се изминаха цели петдесет години. Историята може би ще каже думата си по-нататък, ще се уяснят многото ходещи слухове. . . Като негов брат засега ще кажа туй, което непосредствено зная или съм почерпил от проучвания. Ето фактичката страна на въпроса:

З. Стоянов е заминал за Париж от софийската гара на 29 август 1889 г. и а п ъ л н о з д р а в (разр. м. — Ст. Ч.), придружен от съпругата си, директора на железниците инж. П. Николов и от народния представител Иван Андонов. Цялата група пристигнала в Париж на 1. IX. (5 ч. сутринта) и се установила на хотел „Сюз“. Още от Белград Захария е почувствувал болки в коремната област. На 2. IX. (9.30 ч. вечерта) той издъхнал. Лекарите Пино, Гошер и Михайловски констатирали *occlusion intestinale* (задъвяване на червата), а отопсията открива продупчване на стомаха. След 6 години (след убийството на Стамболов — б. м., Ст. Ч.) списанието на д-р Витанов лиса, че внезапната смърт на З. Стоянов се дължи на отравяние. Заминал за Париж за изложение-то и да набави книги за библиотеката на Народното събрание “

Очевидно братът на З. Стоянов прави намек за насилствена смърт, като сочи източника, в който са разкрити подробностите, но се предпазва да ги цитира.

„Издание на д-р Т. Витанов“ е популярното медицинско списание „Медицинска беседа“, г. II, кн. 2 от август 1895 г., печатано в „скоропечатницата“ на Спиро Гулабчев в Русе. В статията „Отговор по едно наше обвинение“ се изтъква следното:

„Да казваме ли за слуха, който се носи по загадъчната смърт на Захария Стоянов, който много „навреме“ умря в Париж и който, вместо да се аутопсира в Анатомическия институт от някой професор, за да се узнае причината за смъртта на този тогавашен знаменит български мъж — аутопсира се навдв-натри от един участъков врач, като се взеха вътрешностите му и се пренесоха в България? Наистина това са слухове, но поборните обстоятелства красноречиво говорят за съмнение, толкоз повече, че при тази смърт е присъствувал тогавашният директор (на санитарната дирекция — б. м., Ст. Ч.) д-р Жечев, с когото е бил отишъл Захарий Стоянов в Париж на всемирното изложение.“

Редакторът на списанието д-р Теодоси Витанов е прогресивен лекар, завършил Медицинския факултет в Киев. След завръщането си в България се занимава усърдно със здравна просвета, сътрудничи на медицински списания, издава брошури. Той редактира сл. „Медицинска беседа“ от 1894 до 1912 г. Бил е член на Българската академия на науките.

„Ненауен да премълчава обществените злини — пише Ст. Кутинчев в предговор към брошурата му „Половата проблема“, С., 1912 г., — той пише понякога и политически статии, но с псевдоним.“

Приживе в Стамболов в опозиционния вестник „Народен приятел“ е публикувана статията „Колко кръв е изпил великият блудник“⁷. Тук се изброяват „жертвите“ на Стамболов: Светослав Миларов, майор Узунов, майор Панов, майор Паница, Христо Белчев. . . За З. Стоянов тук пише следното:

„Въстаник, апостол и публицист, защото искаше да свали Стамболов, устрои убийци в столицата, но като не можаха да го убият, отровиха го във Вена и едвам стигна в Париж, умря от продължително действаща отрова, която му дадоха във Вена нарочно изпратените за това хора.“

Статията е подписана със псевдоним „В“, но дали той е на д-р Т. Витанов, не може да се докаже.

За това, че са правени опити да бъде убит З. Стоянов непосредствено преди парижкото му пътуване говори и едно малкоизвестно писмо — по характер предупредително — на неговия приятел Н. Владкини от Самоков, с дата 18 август 1889 г.⁸:

⁷ Народен приятел, бр. 2, 5. VI. 1894.

⁸ НБКМ-БИА, ф. 100, II А — 9849.

„Нека попитам и втори път — този ширококрилест пернат орден с дълги крила и нищожно сърце (авторът на писмото има предвид ордена „Св. Александър“ — I ст., връчен на З. Стоянов от Фердинанд на 2 август 1889 г., в деня на възшествието му — б. м., Ст. Ч.) не ти ли е даден със злостно намерение? Не претендирам да зная тайнствените пожелания, които са подготвили при качването му, нито съм посветен в задкулиската война, която водите помежду си. Но при това, като на искрен приятел, аз не мога да не ти съобщя, че, като зная желанието на Стамболова да се помири с русите чрез цанковистите, за което ми е известна водената кореспонденция между него и дядо Цанков, а, от друга страна, подучва тебе и други, че русите уж му давали 2 милиона рубли да продаде България, когато никои не иска да я купува, без да се счита, че сам човек не може да продаде цял народ, то зная системите на Стамболов — да рита от себе си своите другари и да им приписва своите пороци, а той чист, както що направи с Радославова, Иванчова и Попова, като ми е известно, че той е донесъл на известни руси, какво ти и Свирчо (Димитър Петков — б. м., Ст. Ч.) псуват Русия, а не той — и щом дойде времето да се съедни с цанковистите, ще ритне и теб, и твоите другари, ще си намери нови и ще сочи: Радославов — сопадния, ти — русофоб, а той чист и прав, и годен да се помирява с всекиго. От друга страна, по най-точни данни зная, че той пръв е нарекъл Свирча и теб „литературни съдържанки“, а пред Муткурова и домашните си постоянно се е смял с тебе и Свирча, бронл ви е за най-долни същества, надсмивал се е зад гърба ви, когато ви е изпращал от дома си. Не рачил даже с Муткурова да те защити от пияницата капитан Матоев, който искал да те убива.“

Тези сложни отношения, възникнали между двамата политически приятели и съпоборници, са разяснени по-правдоподобно и аналитично от Димитър Маринов, един от най-проникновените Стамболови биографи.

Д. Маринов пише и за анонимните писма, изпратени от членове на тайното общество „Млада България“ до Ст. Стамболов и негови привърженици. В тях чрез ултимативна форма се кани Стамболов да напусне правителството. Изпълнението на това своето рода наказателно постановление се възлага на тайната полиция на организацията.

Стамболов предава писмото на софийския градоначалник с нареждане да види кои са авторите на тези писма.

„Преди това е заведено углавно дело № 78 срещу Христо Олчев и Ганю Христов за съставяне на дружество за произвеждане на бунтове в страната и за заплашване с убийства чрез анонимни писма.

От изследването се установява, че анонимното писмо до Стамболов е писано от Хр. Олчев, а другото до З. Стоянов — от Ганю Христов.

Същите са арестувани и са под следствие“⁹

Тази заплаха за живота на З. Стоянов очевидно не е имала никаква реална стойност, но тя говори, че в този момент враговете му се множат. Сред членовете на дружеството „Млада България“ са Димитър Ризов, А. Ляпчев, П. Горанов и др.

Д. Маринов с присъщата си прецизност описва изострените отношения между Стамболов и З. Стоянов в съдбоносната 1889 г. Те са пряко свързани с политическите интриги, които създават Стамболовите врагове.

Тримата консерватори — Стоилов, Начевич и Греков — излизат в опозиция на Стамболов и искат да го бламират по парламентарен ред. Но Стамболовото парламентарно мнозинство е силно и те прибегват до традиционните, не бе запознат с византийски маниери. С помощта на двореца те привличат Радославов, Т. Иванчев и техни привърженици, а по-късно и трима министри: Странски, Тончев и Салабашев. В техните планове влиза и председателят на Народното събрание З. Стоянов, който има огромна популярност сред народа.

„Отличен патриот с безукоризнена любов и преданост към отечеството и неговото благо, Захария беше невежа в интригите, не бе запознат с византийските прийоми — пише Д. Маринов¹⁰. — Той обаче хранеше една едва ли не благоговейна почит към Стамболова, с когото друга, рувал и дори бил му подчинен още от 1875 г. Това се знаеше много добре, затова употребиха го,

⁹ Д. Маринов. Стефан Стамболов и новейшата ни история. Летописни очерци и спомени. С., 1909, с. 558.

¹⁰ Д. Маринов. Стефан Стамболов и новейшата ни история. Летописни очерци и спомени. С., 1909, с. 586.

ляма хитрина, придружена с ласка, хвалби и обещания. Към тяхната хитрина за тяхно щастие се присъедини голямата амбиция за първенство и слава на едно лице, което беше много близо до Захария и имаше силно влияние върху му. Поставен в тия условия и примки, Захария бе разколебан. Пред засмялото му се прелъстително щастие да бъде министър, дори и премиер-министър, той се подхлъзна. . . . бе дал дума. . . .

. . . Така стоеше въпросът със Стамболова и Захария, когато из София се дадоха на европейските вестници сведения, че в България предстои близка министерска криза, князът ще сваля Стамболов и ще състави ново министерство, което щяло да провъзгласи независимостта и да пренесе столицата в Пловдив.“

З. Стоянов споделя тези предложения на консерваторите в писмото до свой приятел и иска от него съвет. Отговорът е да не се поддава на тези лъжливи обещания, „защото него ще употребят само като оръдие, додето отстранят Стамболова, а после и него ще хвърлят като непотребен, изцеден лимон. На интригите да не вярва, защото те произхождат от нечист източник.“¹¹

На 12 февруари 1889 г. Стамболов получава препис на Захариевото писмо. То е било един неочакван удар, който поборникът и апостолът приема с горчивина и разочарование.

„— И най-добрият ми, и най-преданият ми другар искат да ми отнемат, и то с интриги и подлост — казал той на Живков и Муткуров.

— Какво мислиш да правиш? — запитал го Живков.

— Още нищо — отговорил той, — вие идете в Пловдив и когато се върнете, виде щем какво трябва да сторим. На Захария обаче недейте споминя ни думица.“¹²

На 14 февруари 1889 г. Фердинанд празнувал рождения си ден в Пловдив. Стамболов не присъствувал, под предлог, че е болен.

“Всички забелязаха — пише биографът на Стамболов Д. Маринов, — че Захария бе предмет на най-грижливо внимание, на най-нежни ласки — явление необикновено. Никой, освен Живков и Муткуров, не знаеше причината за това. Захария бе дори гостенин на двореца, гдето остана и след пранзаватата. Той бе неотделен другар на княза във всички негови разходки.“¹³

Плод на това „необикновено явление“, а всъщност — един грижливо обмислен дипломатически ход на княза — е съвместното му пътуване с председателя на Народното събрание „из най-опасните планински кътове на Рила — тамо, дето преди година бе огнище на известните разбойнически чети.“¹⁴ Появява се пътеписът на З. Стоянов „Н. Ц. Височество в планините Рила, Родопите и Мусаллата“, публикуван в бр. 289 от I. VIII. 1889 г. на в. „Свобода“, по неизвестни причини неподписан от автора.

Тук от злъчното и остро перо на Захария няма и помен — очевидно византийските похвати на консерваторите, изкушаващи „селския цар“, този път са въздействували на неговото тщеславие. Както сполучливо се изразява акад. Вл. Топенчаров, „тук З. Стоянов слиза до най-ниската точка на своето безсилие“, заслепен от перфидните обещания за голяма власт от страна на Стамболовите противници.

Кои са причините Фердинанд да търси сближение със З. Стоянов в този момент?

Руската дипломация, за която Стамболов е един балкански Бисмарк, започва интензивно за търси пътища за спечелването му. Това се осъществява чрез мисията на княз Долгоруков, който, в отсъствието на княза от столицата, се среща със Стамболов и му заявява, че Русия няма нищо против него, а против немския княз. Стамболов, заслепен от националистическите си страсти, отказва съдействие на тази мисия.

Г. Кърджиев пише във в. „Напред“, изразяващ русофилски тенденции:

„Г-и Стамболов е единственият мъж, който може да изведе България от кризата, затова нашите приятели и последователи да го поддържат, ако обичат Отечеството си.“

Князът е усетил чрез своята развита шпионска мрежа тези ходове. В същото време легалната опозиция лансира чрез в. „Народни права“ следната привлекателна идея: примирението с Русия е желателно за благото на българския народ, това примирие е напълно възможно според

¹¹ Пак там.

¹² Д. Маринов, Стефан Стамболов и новейшата ни история. Летописни очерци и спомени. С., 1909, с. 589.

¹³ Пак там.

¹⁴ Пак там, с. 595.

европейски печат. Пречката се явява в Фердинанд, а Стамболов. Ако бъде отстрашен Стамболов, всички пречки ще бъдат премахнати и съглашението с Русия ще бъде постигнато лесно.

Има и още една дълбоко лична причина. Наскор е гостувала майката на княза — Климентина Бурбонска. Тя не е могла да се примири с мисълта, че синът ѝ, когото гласяла за крал на Франция, свири втора цигулка в българската държава. С бурбонско лукавство тя подбуждала честолюбие то на сина си против неговия премиер-министър.

Още след изпращането на княгинята-майка на 14 юли 1889 г. князът пристъпва към реализирането на един прост план — незабавното привличане на извънредно популярния и обаятелен председател на Народното събрание и подготовката му да заеме мястото на премиер-министър. По-нататък събитията се развиват с телеграфическа бързина: на 2 август 1889 г. Фердинанд прави открит жест за спечелване на З. Стоянов — награждава го с високия орден „Св. Александър“ — I ст., „отличие, което удари рязко в очи на всички — пише Д. Маринов¹⁵. — Имаше министри, които нямаша ни трета степен. На Захария това бе претексто, неговата чиста душа не можеше да изтърпи и на 3 август той отиде при Стамболова и му изповяда всичко. Когато свърши цялата изповед, Стамболов му затегна и за писмото. Захари изповяда и това писмо.

„Някогащите другари — заключава наивно и сантиментално Д. Маринов, — другари по мъки и теглила, по съдба и идеи, бяха се разбрали, отново бяха се сплотили и се разделиха такива, каквито бяха и в 1875 г. при Гюлхенската кория.“¹⁶

Но, изглежда, Стамболов не е могъл тъй лесно да опрости дълбоките прегрешения на „прелъстения“ брат от апостолските години, както не прости на най-близките си другари майор Узунов, майор Олимпи Панов и Тома Кърджиев през време на Русенските бунтове от 19 февруари 1887 г.

Князът постигнал с обикновен дипломатически ход стратегическата си цел — пропастта между Стамболов и З. Стоянов била прокопана. В назряващия остър конфликт Фердинанд—Стамболов, завършил със зверското убийство на последния през 1895 г., пада една скъпа жертва — страстният поборник и летописец на Старозагорското и Априлското въстание, вдъхновител на Съединението Захар Стоянов.

Нищо чудно заканата на премиер-министъра: „Мен Стамболов да не ме викат, ако не вкарам в Черната джамия този циганин Захари“ да се осъществи по най-грозния, злодейски начин. До тази крайна мярка Стамболов стига може би в отчаянието си, което съзираме в някои негови писма до З. Стоянов.

В писмо от 22 март 1888 г. от София Стамболов пише:

„Четох една твоя записка до Петкова (оттук се вижда, че З. Стоянов е бил зорко следен — б. м., Ст. Ч.). Много ми се видя, че си се отчаял. Не можах да разбера коя е причината. Твоите басни, че в Русе срещу десет неприятели сме имали само един приятел, позволи ми да не ги вярвам. От Соиката и Кутурото аз никак не се боя и докато аз съм на власт, много има те да подсмърчат и да гладуват. Впрочем не разбирам ти защо си се отчаял. Нима си мислиш, че нашият народ ще тръгне подир вагабонтите. Ако така мислиш, много се лъжеш . . . Пази тайно. Според сведенията ни от военските военни кръгове войната между Русия и Австрия се очаква да избухне май месец.“¹⁷

В друго писмо от 4 юли 1888 г. Стамболов пише на Захария:

„Обаче сега има друга беля. „Българско“¹⁸ нападнало Начовича. Той си подава оставката, като казва, че изказаните дивотии и бълвочи в „Българско“ били мои чувства и тия на моите другари и партизани. Страх се да го разубеда, че това не е истина. Обаче той не иска да слуша резони. Още не мога да ти кажа как ще свърши тая мискинска работа, но нашите кучета така добре знаят да лаят, че сами вкарват вълка в кошарата. Иде ми да взема и да прекратя издаването на „Свобода“, защото другояче не може да се кара с хора, които не искат да разберат от дума. Не знам Петков дали иска „да бутне консерваторите“, но това не е моето мнение и аз ще бъда принуден да взема от ръцете му „Свобода“. Ти идваш ли да я редактираш? Какво си се затикал в Русе? Тука

¹⁵ Д. Маринов. Стефан Стамболов и новейшата ни история. Летописни очерци и спомени. С., 1909, с. 595.

¹⁶ Пак там.

¹⁷ З. Стоянов. Неиздадени съчинения. С., 1943, с. 509.

¹⁸ В. „Българско“ излиза в София един път седмично, редактиран от Ив. Шиндаров. Излезли са няколко броя.

огън гори на главата ни, а ти се прохладяш около Дунава. Работите ни (вътрешно, а може и външно) не отиват на добре. Тя е потръгнала. . . Но Господ да ни е на помощ.“¹⁹

За изострянето на тези отношения говори и писмото на Д. Петков до З. Стоянов от 16 януари 1888 г., където съредакторът му, след като информира за последните интриги в двореца, заключава:

„Аз ме е страх, защото виждам, че интригите се развиват и ще имат грозен край, ако не и бендеровски.“²⁰

Много от писмата от и до З. Стоянов от този период са унищожени от враговете му. По този начин ние сме лишени от автентичните източници, изясняващи измененията в отношенията между Стамболов и З. Стоянов в негативна посока.

Междувременно отношенията Фердинанд—Стамболов се изострят и с проблема за външен държавен заем. Князът поддържал естествено австро-унгарските финансови интереси. „Стефан Стамболов от своя страна държал упорито за Англия— в лицето на Солсбъри той имал силен поддръжник в антируската си политика и въпреки охлаждането на лорда продължавал да настоява заеъмът да се сключи в Лондон.“²¹

Премиер-министърът „бил лично заинтересован по въпроса за откупуването на линията Русе—Варна, като бил снабден с акции от компанията“.

По този въпрос З. Стоянов застава на националистически позиции. Той смятал, че финансовата криза може да се реши с вътрешен заем. (Вж. статията на Ив. К. „Нещо по заема“ — в „Свобода“, бр. 68, 27. VI. 1887 г.) В тези отношения се намесва активно и виенският кореспондент на в. „Таймс“ Б. Ричардс, който е вербувал с помощта на К. Хаджикалчев журналиста З. Стоянов за сътрудник на „Таймс“. Чрез Ричардс от Лондон било направено екстремно предложение да се сключи заеъмът с английските капиталисти при непосредственото участие и посредничество на видни английски политици като Розбъри, Солсбъри и Портленд.“²²

Очевидно дейностите на Б. Ричардс не се ограничават само в кореспондентски функции. От писмото на З. Стоянов до Ричардс, писано в Русе на 12. XII. 1886 г., се вижда, че кореспондентът дава мнение какъв княз да се избере в България. „Вашата идея да си изберем княз българин е превъзходна. Но как мислите Ви, г-н Ричардс, не можем ли да провъзгласим България за република?“ — провокира го в същото писмо З. Стоянов²³.

Ричардс умело подхранва националистическите убеждения на З. Стоянов с генерална цел — изтръгване на България от австро-унгарското влияние, към което я тласка Фердинанд. За да бъде спечелен влиятелният български политик, писател и журналист, сътрудничеството му на в. „Таймс“ се заплаща твърде скъпо, „по сто наполеона месечно“, както уведомява Н. Обретенов в писмо до Ив. Радославов²⁴. З. Стоянов съвестно изпълнява кореспондентските си функции (тази му дейност често дразни Фердинанд, но няма сериозни улки в политическото му поведение да преждада открито англофилство).

Пресластената смърт на З. Стоянов се нотира от всички негови близки твърде категорично. „Доколкото зная, той. . . (З. Стоянов — б. м., Ст. Ч.) е бил отровен, жертва на политиката“ — пише Захаринка Стоянова в писмо до мен от 5. XI. 1973 г. Същото тя потвърждава в нееднократните ни разговори при гостуванията ѝ в България.

„Тя (Рада Стоянова, втора жена на Стоян Джедев — б. м., Ст. Ч.) ми е разказвала за смъртта на З. Стоянов, както е чувала от Анастасия Обретенова, жената на Захария. Тя идвала в Медвен след неговата смърт, заедно със Захаринка. Много е плакала пред баба ми и ѝ казвала, че един котленец ги е придружавал до Париж, турил диамантен прах в кафето му и Захарин умира от разкъсване на червата“ — пише в спомените си Райна Тончева, сестрина дъщеря на З. Стоянов²⁵.

¹⁹ З. Стоянов. Неиздадени съчинения. С., 1943, с. 510.

²⁰ Ст. Каракостов. Подвигът и трагедията на З. Стоянов. — Литературен фронт, бр. 48, 25. XI. 1976 г.

²¹ Цв. Тодорова. Дипломатическа история на външните заеми на България (1888—1912). С., 1971, с. 102.

²² Пак там, с. 75.

²³ З. Стоянов. Неиздадени съчинения. С., 1943, с. 407.

²⁴ ЦДИА, ф. 471, а. е. 24.

²⁵ Споменът на Р. Тончева се пази в архива на автора.

„Ама и на него душманѝ му пзядоха главата — казва простицко пред д-р Илия Евреѝ мед-венката, роднина на З. Стоянов, Пена Вичева-Казакова“²⁶.

Единодушното мнение за насилствената смърт на З. Стоянов, изказвано от близките и роднините му, естествено има известна емоционално-психологическа основа, но то в никакъв случай не бива да се омаловажава и квалифицира като пристрастие.

И още никой не може да разубеди неговите съселяни-медвенци до ден-днешен, че З. Стоянов не е станал жертва на враговете си.

При каква политическа ситуация идва внезапната, скоростижната смърт на именития държавник, писател и журналист?

Фердинанд отсъствува от столицата (той отсъствува и когато убиват майор Паница една година по-късно). В „Свобода“ в бр. 297 от 2. IX. 1889 г. публикува на уводно място информацията „По пътуването на Н. Ц. Височество“:

„След преминаването на настинката, от която Господарят беше принуден да не излиза от стаята си два дена, днес на 1 септември, по случай празника на 9 приморски полк (във Варна — б. м., Ст. Ч.) Н. Ц. Височество благоволи да посети лагера, за да поздравѝ войниците с празника им.“

З. Стоянов тръгва от софийската гара, по сведение на собствения му брат Вичо, който от 1882 г. живее в неговото семейство, напълно здрав. Още в Белград получил болки в корема, а във Виена вече се е чувствувал зле.

Подробностите от драматичната развръзка научаваме от писмо на д-р П. Жечев до Ст. Стамболов от 7. IX. 1889 г. Д-р Жечев пише, че „на 1 септември, в петък, часът 10 заран, срещнах го случайно (З. Стоянов — б. м., Ст. Ч.), придружен от госпожата си и един българин, студент по правото, на име Гудев.“²⁷

За заболяване по време на пътя изобщо не става дума. В това писмо д-р Жечев твърди, че е пристигнал два дни преди групата на З. Стоянов в Париж. Това противоречи на сведенията от Н. Обретенов, Т. Витанов, Р. Стоянова, А. Емануилов и др., че той е пътувал заедно с тази група. Писмото наподобява служебен доклад, което е естествено, тъй като д-р Жечев оглавява санитарната инспекция — ведомство, както се вижда и от писмото, подчинено на премиер-министъра.

„От изложеното в настоящето ще видите, че след два дена от пристигането си в Париж до днес съм бил толкоз знаят с болестта и смъртта на Захария, че не съм можел да се занимавам никак по мисията, за която съм пратен. Като се има предвид, че имам и аз нужда от едно лекование, затова ще ви моля да благоизволите и се съгласите да се позабавя поне до свършването на месецът.“

Тук остава загадка мисията, за която е пратен д-р Жечев, и защо не иска да се върне в България и да присъствува на погребението на своя съселянин (д-р Жечев е котленец, личен познат на Захария, което се вижда от писмо на последния до Н. Обретенов с дата 24. XII. 1884 г. — б. м., Ст. Ч.).

Д-р Т. Витанов отбелязва в списанието си „Медицинска беседа“, че за един виден държавен мъж като председателя на българското Народно събрание (на когото след смъртта му се оказват държавни почести от Френската република, макар и пристигнал в Париж като частно лице — б. м., Ст. Ч.) не са се погрижили професори-специалисти, а частни лекари с общ профил. Не е ли извършено това предумишлено?

Едва ли е случаен и фактът, че З. Стоянов умира извън България, далеч от съратници и близки. В чужбина по-лесно могат да се заличат следите. Това обаче не може да убегне от погледа на покрусената му съпруга, която до края на живота си, по сведения на близките ѝ, е била убедена в насилствената смърт на съпруга си.

Някои изследователи изтъкват заболяванията на З. Стоянов в последните му няколко години като предвестници на фаталния край. Всъщност в живота му е известно сериозното заболяване от коремен тиф през 1883 г., отбелязвано нееднократно в частната му кореспонденция. Не е известно от каква болест е лежал през юли—август 1880 г. в букурещката болница „Филантропие“. Изглежда, че това заболяване не е било тежко, след като точно по това време прочита два пъти „История на цивилизацията в Англия“ от Х. Т. Бокл. Интензивната му обществена и лите-

²⁶ Възпоминателен лист „Захари Стоянов“, С., 1939, с. 8.

²⁷ НА на БАН, ф. 19, оп. 1, а. е. 377.

ратурно-публицистична дейност след Освобождението е доказателство, че той не е боледувал често и предупредително от „фатална болест“.

Версиите, че е бил отровен от франкмасоните, защото издал тяхна тайна като кореспондент на в. „Тайме“, и от руски емисари, както е писала тогава австрийската преса, не са подкрепени от никакви доказателства.

На погребението му в Русе властта не допуски да присъствуват котленци и медвенци — очевидно се е страхувала от вълнения. В бр. 306 от 4. X. 1889 г. в. „Свобода“ отбелязва и още един факт, след официалната информация за погребалните церемонии:

„Забележи се от всички присъстващи, че след панихидата не се възгласило според черковните установления „Вечная памет“, това възмути всекиго.

Не е могло да прости духовенството „сквернословните“ слова на З. Стоянов:

„Нека говори кой каквото ще, а аз ще кажа, че днешното черно духовенство е толкова далеч от оная чиста религия, която проповядваше великият и божественят ѝ основател и от онаия дела, които той вършеше, щото, ако бе възможно да дойде втори път на земята, то навярно щеше да се обърне към същото духовенство със същите думи: „Горе вам, книжници и фарисеи-лицемери, които се явявате на човешките отъпка праведни и вътре сте пълни с лицемерие и беззаконие“, а то, духовенството, само първо щеше да извика: „Разпни го, разпни го.“²⁸

Не са малко вече източниците, които категорично потвърждават или не изключват версията за насилствената смърт на З. Стоянов.

„На 2 септември той (З. Стоянов — б. м., Ст. Ч.) умира от разкъсване на червата поради отравяне“ — пише Людмил Стоянов в очерка си „Захари Стоянов“²⁹.

В „Панорама на българската литература“ П. Зарев завършва очерка си за З. Стоянов със следното заключение:

„Смъртта му (на З. Стоянов — б. м., Ст. Ч.) е една от тайните на задкулисите дворцови интриги на Фердинанд. На път за световното изложение в Париж (1889) той починал (според една версия) поради това, че изпил чаша бира с надробени стъкла, предполага се, приготвена по поръчка на някого.“³⁰

„Тази внезапна и неочаквана смърт на едва 38-годишния председател на Народното събрание събужда на времето си подозрения за политическо убийство — пише Милена Цанева в сборника „Български писатели. Биографии“. — Но ако наистина е имало нещо такова, тайната остава неразкрита.“³¹

„Мнозина виждат в смъртта на Захарий пръста на Стамболов. За всички е неочаквано — толкова млад, издържал толкова изпитания, никога досега не боледувал. . . Така или иначе има нещо неясно и съмнително в преждевременния край на този бележит българин, което остава завинаги забулено в мъгла и неизвестност“ — пише Иван Попиванов³².

Всичко това показва, че не бива да се предверяваме единствено на тогавашната официална версия за естествената му смърт по болест. По-късно жертва на интригите на Фердинанд става и Стамболов.

Напоследък станаха известни някои подробности около това злодейско убийство. Беше публикувана от писателя Н. Хайтов записка, подписана от Фердинанд, която завършва с думите:

„Ще бъда щастлив да приема Д. Ризов на аудиенция с Тюфекчиев и Ил. Георгов! Да живеят!“

Аудиенцията е един от физическите убийци на Стамболов е станала на 11. III. 1895 г. Последният научава за нея и пише прословутото си предсмъртно писмо „Кроежи за убиването ми“, което предава на фон М. На плика е написано: „Това писмо да се отвори след смъртта ми. В него има някои политически тайни за монте политически противници, които народът и правосъдието трябва да узнаят.“

Една от политическите тайни остава и смъртта на автора на „Записките“.

²⁸ З. Стоянов. Съчинения. Т. III. Публицистика. С., 1966, с. 250.

²⁹ Български писатели. Живот, творчество, идеи. Т. IV. С., 1928, с. 170.

³⁰ П. Зарев. Панорама на българската литература. Т. I. С., 1969, с. 516.

³¹ Български писатели. Биографии. С., 1973, с. 162.

³² Ив. Попиванов. Захари Стоянов. С., 1969, с. 292.

Има странна аналогия при смъртта на двамата апостоли, бъдещи големи политически фигури в младата българска държава. При смъртта на Стамболов Фердинанд отива в чужбина — в Карлсбад. Оттам праща съболезнователни телеграми и венец, който Поликсени Стамболова не приема — тя много добре знае кой стои зад физическите убийци Халио и Наум Тюфекчиев.

Като четем благодарствената рескрипта на Фердинанд, отправена до Стамболов на 20. V. 1894 г., след приемане на оставката му, виждаме на какво бурбонско лукавство и перфидност е способен принципът, вероятният подбудител на едно злодеяние.

„Принципите на историзма — пише В. Р. Щербина — предполагат изследване на явленията в живота и изкуството в тяхното възникване и развитие, във връзка с другите явления и условия на епохата.“³³

С чувство на историзъм трябва да се отсъди и един голям въпрос от житието на З. Стоянов — характерът на смъртта му. Наред с версията за естествената смърт, която безкритично се налага от редица захариеведи, с научна добросъвестност трябва да се разкрива и версията за насилствената смърт. Това не се прави, за да се създава някакъв ореол около неговата и без това мъченическа личност, а за да се изясни, че има вероятност това да е било грижливо подготвена негова политическа смърт, породена от съгънено-мрачната, интригантска атмосфера на тогавашната буржоазна действителност.

Във връзка с последните тридесет часа от живота на медвения гръмовежец направих допълнителни проучвания, като проследих хронологически първото и последното му парижко пътуване.

Групата пътувала с влак през Белград и Виена и пристигнала в Париж на Източната гара. Тук тя се е отправила за хотела „Сюзет“, който не е близо, но е евтин, и в него са отседнали предимно славяни. Малко е вероятно да са отишли дотам пеш, както твърдят някои автори, защото разстоянието е голямо, а състоянието на З. Стоянов е било тежко. Това разстояние преминах пешком и установих, че се изминава за повече от час и половина, което изключва предположението да е зминато от групата по този начин.

Най-вероятно е да са наели фойтон и по бул. „Sebastopol“, пресичайки Големите булеварди, минавайки край Халите и кулата Сен Жак, по моста Сен Мишел, да са влезли в Латинския квартал. Хотелът се намира на бул. „Сен Мишел“ № 31, близо до Пантеона и Люксембургския дворец.

Описание на стаята, в която са отседнали З. Стоянов и съпругата му, дава за първи път проф. Харалампий Тачев, който през 1905 г. случайно е попаднал в нея. Този случай той описва подробно, с типична художническа наблюдателност, в статията си „Как попаднах в стаята, където е починал З. Стоянов“, поместена на с. 8 във възпоменателния лист „З. Стоянов“, издаден през ноември 1939 г. в София, по случай 50-годишнината от смъртта на писателя.

„Уютна, чиста — пише той, — и понеже от прозореца ѝ гледах покривите на отсрещните здания, отгатнах, че се намирам на IV или III етаж.“

Един старец на около 60 години във фойето на хотела случайно му разкрива, че в стая № 42, където е отседнал художникът, е починал един голям българин. Той е бил посещаван от известния Луи Леже. Хар. Тачев се досеща, че става дума за поборника и писателя З. Стоянов.

Идентифицирането на стаята, в която е починал З. Стоянов в хотел „Сюзет“, представлява несъмнен интерес за изследователя. Това бе съпроводено с трудности, защото хотелът е частен и може да се разчита само на добрата воля на съдържателя. След внимателен оглед се установи, че тогавашната стая № 42 отговаря на сегашната стая № 402, заемаща средно положение в етажа, с изглед към булеварда. Тя е най-голямата в същия етаж, има два прозореца, докато страничните са с по един.

От разговора, който водихме с г-н Вадер, сегашния собственик на хотел „Сюзет“, се установи следното:

Хотелът е строен преди близо 120 години, по времето, когато префект на Париж е бил барон Осман. Всички околни сгради по бул. „Сен Мишел“ са едностилни. Хотелът е четирикратно реконструиран. Сменил е много собственици, а сегашният го притежава от 1946 г. Установи се също, че хотелът не е надстроен.

³³ В. Р. Щербина. Революционно-демократическая критика и современность. М., 1980, с. 493.

Голямата единична стая № 42, която е била заета от председателя на Народното събрание, сега е разделена на две помещения, от които едното е сбирнизо, но и двете имат прозорци към булеварда. Прозорците са високи, френски тип, както ги наричат у нас, с декоративни железни парапети. Отреща се виждат мансардни покриви на сградите, което отговаря на описанието на Х. Тачев. Най-луксозен е II етаж, който има и корниз.

З. Стоянов и съпругата му са заели сравнително евтина, но широка стая, което говори, че макар и на висок държавен пост, средствата на З. Стоянов са били ограничени. Прозорците и сега имат дървени капаци, за да се осигури тишина от шумния булевард и да се попречи на директното слънчево осветление.

Вратите са дървени, масивни, таблондни. Коридорите — сравнително тесни и тъмни. Стълбите между етажите са тесни, което говори, че хотелът е бил скромен и достъпен.

Как е изглеждал Париж към края на века, по времето на световното изложение от 1889 г., виждаме в поредицата „Paris à la belle Epoque“, с автор André Fildier. Това е било „доброто старо време“ на Париж, който се развива като един модерен световен град, център на изцялото литературата и изкуство.

Малко е видял болият З. Стоянов през прозореца на фойтона. През погледа на страдалеца като в калейдоскоп са проблясвали булевардите, магазините, кестените. Съдбата му е отредила да бъде в тоя мечтан град едва тридесет часа.

По сведения на Ив. Андонов, Х. Тачев и др., парижани са изявили голямото си уважение към него — държавния мъж, известен писател и страстен полемист, — като са присъствували масово на траурната процесия. Голяма реч произнася Луи Леже, който по-късно написва книгата за неговия необикновен живот и богато творчество. Некролог е отпечатан в авторитетното тогавашно списание „Илюстрация“, където се отбелязвала кончината само на най-видни личности.

Своята почит към паметта на З. Стоянов изразява и руският официоз в „Новости“. В броя му от 5. IX. 1889 г. е публикувано следното:

„Неговото миросъзерциание е било твърде просто: той е напоен с рядка пламенна любов към Отечеството и Свободата! Тази ценни чувства на сърдечния покойник Захарий Стоянов, не ще и питане, че трябва и заслужава да се уважават както у приятеля, така също и у неприятеля.“

ПЕТ НЕИЗВЕСТНИ ПИСМА НА БОРИС ШИВАЧЕВ

ИВАН ПЕЙКОВСКИ

През 1968 г. библиотекарят на троянското читалище „Наука“ — поетът преводач Симеон Гатев (1898—1969) — ми предаде пет писма на Борис Шивачев, изпратени до него. Това стана при посещение в дома му. Боледуваше и бях отишъл да го видя. Монката, както го наричаха всички в Троян (тъй го назова и писателят-скитник), разтвори куфар с ръкописи, от който извади охетелните писма, поставени в сгънат на две бял лист. Явно беше ги разгръщал неведнъж, защото те едва се държаха в линиите на прегъването. Струва ми се, все тогава получих и спомен от него за Борис Шивачев, който поместихме по-късно във в. „Троянски глас“ (бр. 3, 20 януари 1971).

Литературното дело на Симеон Гатев има далеч по-малка известност от това на Борис Шивачев, но в случая е по-интересно приятелството между двама интелегенти от съседните градове Ловеч и Троян. Симеон Гатев не е троянец по рождение — той е от Омуртаг. С Борис Шивачев се запознава през последната година на обучението си в Ловешката мъжка гимназия (1918—1919). Тогава Гатев участва в остър спор върху трагедията на Софокъл „Антигона“ и заради това е изключен от гимназията. Познавайки неговата нетърпимост и прекалената му откровеност, предполагам да е обидил някого от своите учители. Тъй или иначе, изключеният се явява на изпити като частен ученик. Борис го поканил вкъщи, спомня си Гатев, и за час-два му нарисувал портрет.